

2. Козак Н. Консерватизм: світогляд, ідеологія, доктрина / Н. Козак // Вісник Львів. ун-ту ім. І. Франка. Серія: Філософські науки: сб. наук. праць. – Львів, 2000. – 300 с.
3. Гордієнко М. Процес еволюції та політичні перспективи ідеології консерватизму / М. Гордієнко // Політичний менеджмент. – 250 с.

Першко В.С.

Студ. гр. БХФ-2-20

Науковий керівник канд. філософ. наук, доц. Множинська Р.В.
Київський національний університет технологій та дизайну

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ О. ПОТЕБНІ

Потебня Олександр Опанасовича (1835-1891) – видатний український мовознавець, філософ, фольклорист, етнограф, літературознавець, педагог, громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької АН з 1875 р., член багатьох (у тому числі зарубіжних) наукових товариств. Загальносвітоглядні засади Потебні склалися спочатку під впливом М. Костомарова і в спілкуванні із громадівцями, а філософсько-методологічні орієнтири формувалися в руслі гумбольдтівської філософії мови і співзвучні з ідеями Г. Лотце та ін. філософів «берлінської школи». Постулюючи найтісніший зв'язок мови і мислення, Потебня показував, що думка виявляє себе через мову, а кожний мовленнєвий акт творчий і несе відбиток неповторності, тож процес спілкування – діалогічний, розуміння завжди передбачає і непорозуміння. Простеження еволюції значень – один із дослідницьких пріоритетів Потебні. Він уважає, що на початкових стадіях становлення думка ще тільки нагромаджує матеріал, необхідний для кристалізації її в поняття, і тому «ще не доросла до слова». «Лише коли ця кристалізація стає можливою, з'являється слово, завдяки якому думка знаходить своє вираження у понятті. На вищих рівнях абстрагування слово перестає відповідати потребам думки, обмежує її. Тож мова й мислення не тотожні» [3, с. 44].

Філософія мови Потебні сформувала підвалини його теоретичного пошуку в галузі поетики й естетики. Це стосується передусім таких його концептів, як розрізнення мови і мовлення, як ізоморфізм слова й твору мистецтва, внутрішньої форми слова і художнього образу. Як і слово, мистецтво виникає не для образного виразу готової думки, а як засіб творення нової думки. Співвідношення в слові образу і значення щоразу інше у міфі, поетичному мисленні й науці – формах мислення, котрі історично чергуються. У міфологічній свідомості образний і понятійний плани мови невіддиференційовані; образ і річ, об'єктивне і суб'єктивне, внутрішнє і зовнішнє ототожнюються. Полісемантичність значень становить специфіку поетичної мови.

«Щоб мислити, був переконаний О.О. Потебня, потрібно створити (а оскільки усяке творення є перетворення, то власне – перетворити) сенс своєї думки. При розумінні думка того, хто говорить, не передається, але той, хто слухає і прагне зрозуміти – створює власну думку. При цьому думати так само, як думає інший, значить припинити бути собою; тому розуміння як тотожність думок того, хто говорить і того, хто слухає – є ілюзією. У процесі обміну думками дійсною може виявитися лише деяка подібність, аналогічність між ними, що пояснюється подібністю багатьох інших рис людської природи. Наші слова впливають на інших, проте вони, за Потебнею, лише встановлюють між замкненими у собі особистостями певний зв'язок, не урівнюючи сутність цих особистостей, а тільки, на налаштування їх гармонійним чином» [1, с. 91].

Мова розглядається Потебнею в контексті культури; у міфі, фольклорі та словесності він бачить похідні від мови моделюючі системи. Тому мова ставиться ним у ще одне сутнісне відношення – до народу і народності (нації). Мова є породженням і виявом «народного духу», вона ж окреслює національну самостійність спільноти, кодує у структурах твореного нею «проміжного» світу особливий національний світогляд. Убачаючи в мові єдино властиві кожній людині та кожній спільноті спосіб і можливість сприймати світ і мислити його, Потебня гостро протестував проти денаціоналізації загалом і деукраїнізації зокрема як духовного і душевного розгіння («Язык и народность», 1895). Адже винародовлювання загрожує зникненням витісненої мови, що не може не вести до втрати етнічної самобутності спільноти, оскільки саме мова індивідуалізує як окремі особи, так і національний загал. Крім того, зникнення хоч би однієї мови (а кожна мова є повною, «глибоко відмінною системою прийомів мислення» вело б до втрати загальнолюдською культурою цілої групи зв'язаних саме з нею мислительних процесів, а в результаті заміни «відмінності мов однією загальнолюдською» людство зазнало б «зниження рівня думки». Бо загальнолюдська культура, за Потебнею, є інтегративним продуктом різних національних культур, існує через їх взаємодію» [4, с. 35].

Отже, підсумовуючи, можемо констатувати, що демократична організація суспільства передбачає вільний вияв філософією властивого їй потенціалу як необхідну умову забезпечення духовної і соціальної різноманітності. Це потребує розвиненої філософії й мусить культивувати філософську культуру, якщо прагне зберегти й посилити свою життєздатність. І філософський спадок О.О. Потебні є величезним полем для досліджень [2, с. 291].

Свої наукові розвідки О. Потебня почав з відповіді на питання, поставлені німецькою філософією і мовознавством (зокрема, В.Гумбольдтом). Головне з них – про співвідношення мови і мислення. При читанні його робіт складається враження, що, відповідаючи на ці питання, Потебня передбачав саме ті колізії, які будуть хвилювати наступні покоління гуманітаріїв. Звідси невизнання його заслуг деякими

сучасниками, але звідси ж і дивовижна сучасність його праць. Багато думок і ідей Потебні, висловлені ним у загальній формі і «по ходу справи» (важливості яких він і сам швидше за все не усвідомлював), сформульовані пізніше іншими дослідниками, зроблять переворот в деяких областях знання. Він був творцем або стояв біля витоків сучасних підходів до історичної граматики, історичної діалектології, соціолінгвістики, фонетики. Здатність сприймати світ крізь призму мови, переконання в тому, що мова формує думку, дозволили йому побачити це в міфі, фольклорі, літературі.

Європейський рівень і світове значення зробленого О.О. Потебнею у галузі філософії мови, мовознавства, психолінгвістики не викликає сумнівів. Проте й сьогодні не зайвим буде нагадати, що феномен мови і мовлення, як власне, і психологія художньої творчості, дослідженню яких була присвячена наукова діяльність видатного українського вченого протягом життя, залишається й надалі тією методологічною висотою, що її лише належить підкорити сучасному науковцеві.

Література

1. Потебня О. Думка й мова (фрагменти): Слово Знак Дискурс Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. за редакцією Марії Зубрицької Львів, 1996. с. 23.
2. Потебня О. Про купальські вогні та споріднені з ними уявлення / Фольклористичні зошити 2008, Випуск 11. Інститут культурної антропології, Пер. В. Давидюк. 188 с.
3. Франчук Ю. Олександр Опанасович Потебня. Київ, 1975.
4. Франчук В. Ю. Листування І. О. Бодуена де Куртене та О. О. Потебні. Мовознавство, 1979, 6 с.
5. Франчук В. Ю. Олександр Опанасович Потебня: Сторінки життя і наукової діяльності. К.: Видав. дім Д. Бураго, 2012. – 376 с.

Стадник А.В.

Студ. гр. БХФ-1-20

Науковий керівник канд. філософ. наук, доц. Р.В. Множинська
Київський національний університет технологій та дизайну

Б. КІСТЯКІВСЬКИЙ ПРО ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ НАУКОВИХ ЗНАНЬ ПРО СУСПІЛЬСТВО

У цій роботі, що значною мірою базується на оцінках першоджерел цього періоду, є аналіз філософського доробку Б. Кістяківського, який зараз оцінюється більш зважено та об'єктивно. Наголос робиться на його внеску в розвиток реформаційних процесів в Україні. Разом із тим, не всі аспекти його діяльності на сьогодні вже достатньо висвітлені.